اصغری نکاح، سیدمحسن؛ بروک، فاطمه (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی مداخله مبتنی بر بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست مقیم شیرخوارگاه.
پژوهش های روان شناسی بالینی و مشاوره، ۵ (۱)، ۱۰۰-۸۶.

بررسی اثربخشی مداخله مبتنی بر بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست مقیم شیرخوارگاه

سیدمحسن اصغری نکاح[1]، فاطمه بروک[2]

دریافت: ۱۳۹۳/۳/۱۳   پذیرش: ۱۳۹۴/۱/۲۷

چکیده

در این پژوهش اثربخشی بازی درمانی مبتنی بر بازی های زبانشناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان مقیم شیرخوارگاه یا مرکز شبه خانواده بررسی شد.نمونه ای شامل ۲۴کودک پسر بی سرپرست وبدسرپرست سنین ۴-۵ سال بودکه در مراکز شبه خانواده نگهداری بود که به تصادف در دو گروه آزمایش(۱۲نفر) و گروه گواه(۱۲نفر) قرارگرفتند و پرسشنامه آگاهی واج شناختی که شامل خرده مقیاس آگاهی هجایی،آگاهی درون هجایی وآگاهی واجی بود به عنوان پیش آزمون و پس آزمون اجرشد و کودکان گروه آزمایش ده جلسه بازی درمانی مبتنی بر بازی های زبانشناختی را دریافت کردند.نتایج آزمون تحلیل کوواریانس نشان داد کودکانی که بازی های زبان شناختی را دریافت کرده بودند، در پس آزمون افزایش معناداری در آگاهی واج شناختی در مقایسه با گروه گواه داشتند. یافته های این پژوهش حکایت از آن دارد که ارائه برنامه های آموزشی- توانبخشی در قالب بازی های زبان شناختی می تواند موجب افزایش آگاهی واج شناختی و ظرفیت های زبان شناختی کودکان مقیم شبه خانواده شود و می تواند در کار بالینی در قلمرو پیشگیری و ترمیم زمینه سازهای مشکلات خواندن در پرورشگاه ها و مهدهای کودک بکارگرفته شود.

کلیدواژه ها *: بازی درمانی،بازی های زبان شناختی، آگاهی واج شناختی، کودکان بی‌سرپرست وبدسرپرست.*

---

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد(نویسنده مسئول)، asghari-n@um.ac.ir
۲. کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه آزاد تربیت جام، مشهد، ایران

مقدمه

توجه به رشد کودکان از ابعاد مختلفی حایز اهمیت است، کودکان که آینده ساز اجتماع خویش هستند زمانی فرد مفیدی برای جامعه خواهند بود که در محیط خانوادگی سالم، رشد دهنده و ایمن تربیت شده باشند،لیکن در این میان برخی از کودکان از موهبت رشد در محیط خانواده محروم‌اند و رشد آنها با شرایط چالش انگیزی مواجه می‌گردد (Aslipoor، 2013). یکی از مشکلات زندگی اجتماعی وجود کودکانی است که به دلایلی بی‌سرپرست شده‌اند. اکثر کودکان بی سرپرست به سبب حوادث و قایع گوناگون والدین خود یا یکی از آنها را از دست داده اند و یا به دلایلی والدین شایستگی لازم برای تربیت فرزندان خویش را ندارند و فاقد اقوام سببی یا نسبی که قادر به به سرپرستی ایشان باشند، هستند.پس از گسستن خانواده به سبب طلاق یا مرگ یکی از والدین بسیار دیده شده که کودکان معصوم به بهانه فقر یا عدم توانایی یکی از والدین یا ازدواج مجدد آنها به موسسات نگهداری کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست سپرده شده‌اند و از نعمت داشتن خانواده محروم گشته اند(Nazai،2008). زندگی درپرورشگاه، چالش‌های متعددی را در فرایند رشد کودک بوجود می‌آورد که بر جنبه‌های مختلف رشد روانشناختی کودکان تاثیرنامطلوبی بر جای می‌گذارد(Aslipoor،2013)، کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست مقیم شیرخوارگاه به دلیل محرومیت از محیط طبیعی خانواده با آسیب‌ها و محرومیت‌های مختلفی مواجه می‌شوند، در همین زمینه پژوهشی با هدف مقایسه رشد مهارت‌های حرکتی درشت در دو بخش جابه‌جایی وکنترل شیءکودکان پیش دبستانی محیط رشد محروم، به بررسی کودکان شیرخوارگاه آمنه با کودکان عادی برخوردار از محیط رشد غنی یا محیط عادی پرداختند. نتایج نشان دادند که کودکان دارای تجارب وآموزش‌های حرکتی متنوع درمقایسه باکودکان شیرخوارگاهی که محروم ازچنین آموزش‌هایی هستند درحرکات درشت از نظرکیفی از عملکرد حرکتی بهتر و بیشتری برخوردارند. (Farsi&etal،2011).

همچنین باید خاطر نشان ساخت که زندگی در شیرخوارگاه و مراکز نگهداری از کودکان از برخی جهات حتی نسبت به کودکانی که در خانواده‌های محروم زندگی می کنند نیز دچار محدودیت‌های و کاستی‌های بیشتری هستند و این شرایط بر وضعیت هیجانی و نگرش کودکان و از نظر کمی و کیفی نیز بر دیگر جنبه‌های رشد تاثیر منفی می‌گذارد، در همین راستا پژوهشی در جهت بررسی ویژگی‌های روانشناختی دانش آموزان پرورشگاهی وساکن در خانواده انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد بین کودکان مقیم پرورشگاه و کودکان مناطق محروم درمولفه‌های نگرش نسبت به والدین، به ویژه پدر، همانندسازی با خواهر یا برادر، وجود اضطراب، موضوع ترس، روش والدین درآموزش مفاهیم اخلاقی تفاوت معناداری

وجود دارد و در تمامی این زمینه‌ها کودکان مقیم پرورشگاه وضعیت نامطلوب‌تری برخوردار بودند و زندگی در پرورشگاه، برابعاد مختلف رشدکودکان تاثیرمنفی بر جای می‌گذارد(Aslipoor،2013) که یکی از این ابعاد مهم رشد زبان شناختی کودکان مقیم شیرخوارگاه می باشد.

رشد زبان شناختی کودکان از آن بابت اهمیت ویژه‌ای دارد که زمینه ساز رشد در سایر ابعاد شناختی، اجتماعی و هیجانی است.کمیت و کیفیت تعاملات زبانی کودکان با والدین و محیط خانه عامل اساسی در ایجاد فرصت‌هایی برای رشد زبان و مهارت‌های سوادآموزی (خواندن و نوشتن) کودکان است (Kym & etal,2007Lucchese,Tamis-lemonda2007; Cater & etal,2009).

پژوهش‌های مختلفی مشکلات زبانی و تحصیلی کودکان بی‌سرپرست و بد سرپرست که ساکن مراکز شبانه روزی هستند را گزارش نموده‌اند. از جمله آنکه بیش از نیمی از کودکان پرورشگاه دچار تاخیرات زبانی و گفتاری هستند و از میان ۳٪ کودکان ۲٪ اختلالات زبانی و ۱۰ درصد از ۱۲٪کودکان اختلالات گفتاری دارند (Pears &etal,2011).

همچنین در بررسی محرومیت محیط زبانی در شیرخوارگاه آمنه نتایج نشان می‌دهد این کودکان مقیم پرورشگاه نسبت به کودکان مهد کودک در بیان مفاهیم زبانی در سطح پایین‌تری قرار دارند که بخاطر فقدان محیط مناسب برای کاربرد مفاهیم بیانی آموخته شده و عدم تشویق و عدم دریافت پاداش برای برقراری ارتباط کلامی می‌باشد و همچنین غنای واژگانی این کودکان بسیار کم و پایین و میانگین طول گفته (شاخص مهارت نحوی) نسبت به کودکان گروه گواه (مهد کودک) بسیار کوتاه-تراست(Mehdipoor,1992).

این در حالی است که رشد زبان[1] و کسب مهارت‌های زبانی[2]مناسب ازجمله آگاهی واج شناختی وخزانه واژگانی غنی یک از مولفه‌های مهم رشد شناختی است که در روابط اجتماعی و در عملکرد تحصیلی و یادگیری آموزشگاهی آینده کودکان نقش به سزایی دارد (Cater, chard,Yool, 2009; Pears, Heywood, Kim, Fisher, 2011).

آگاهی واج شناختی[3] به توانایی فرد برای تجزیه وتحلیل، باز شناسی، تغییر و دستکاری واجهای موجود در زبان گفتاری، بدون توجه به اندازه واحد واژه و معنی آن اطلاق می‌شود. این مهارت نوعی توانایی منفرد و یکپارچه مربوط به رشد در سال‌های پیش دبستانی و سال‌های اولیه مدرسه محسوب می-شود که خود به صورت مهارت‌های مختلف در سرتاسر رشد گفتار و زبان تظاهر می‌یابد.آگاهی واج

1. Language Development
2. Language Skills
3. Phonological Awareness

شناختی نقش بنیادی در رشد مهارت‌های زبان شناختی کودک و از جمله جایگاه ویژه‌ای در اکتساب خواندن و نوشتن دارد. نظریه‌ها و پژوهش‌های مختلف نقش آگاه واج شناختی را در رشد خواندن و نوشتن مورد تاکیدقرار داده‌اند(Larrivee, ؛Gailon, 2005Plaza, Cohen, 2004, Soleymani,1998 Schimer, ؛ Kim, 2008; Keyyopp, Helenyopp, 2009; Ashtari, Shirazi, 2004؛ Cats,1999; Soleymani&etal, 2009; Carolyn, 1998.؛2004;

درخصوص سطوح آگاهی واج شناختی می‌توان گفت، از آنجا که یک کلمه ممکن است حداقل به سه شکل به صداهای سازنده اش تقطیع شود. حداقل سه نوع آگاهی واج شناختی وجود دارد. که عبارتند از: هجا[۱]، واج[۲] و واحدهای درون هجایی(قافیه وتجانس)[۳](Dastjerdi,Soleymani, 1995).

کودکی که از لحاظ مهارت‌های آگاهی واج شناختی به رشد مطلوب رسیده است می‌تواند دو کلمه هم قافیه را تشخیص دهد و کلمه را براساس آغازه[۴] و پایان دهنده (یا پساوند)[۵] کلمه تجزیه کند، می‌تواند کلمه‌ها را به واج‌های تشکیل دهنده آنها تقسیم کند و برای تشکیل کلمه واج‌ها را با یکدیگر ترکیب کند.در واقع در سطح قافیه کودک تفاوت‌ها و شباهت‌های اجزای یک هجا را مورد مقایسه قرار می‌دهد.

آگاهی واج‌شناختی یکی از مهم‌ترین اجزاء بررسی یکپارچگی نظام پردازش گفتار[۶] است و از این روی بررسی آگاهی واج‌شناختی یک جزء ضروری در ارزیابی‌های زبان روان شناختی کودکان می‌باشد. آزمون‌ها و تکالیف آگاهی واج شناختی با آشکار کردن سطوح مختلف مشکلات و محدودیت‌های پردازشی، به تبیین و توصیف توانایی‌های پردازشی کودکان می‌پردازند و نیز می‌توانند کودکانی را که در معرض آسیب‌های رشد زبان و گفتار و یا در معرض خطر ابتلا به مشکلات خواندن و نوشتاری هستند راشناسایی کنند.

لذا مطالعه رشد کودکان مقیم شیرخوارگاه و مراکز نگهداری و طراحی برنامه‌های مداخله‌ای برای بهبود و تقویت جنبه‌های مختلف رشد ایشان یکی از حیطه‌های مورد توجه متخصصان روانشناسی در پژوهش‌های توسعه‌ای و کاربردی در حوزه رشد زبان و مداخلات روان شناختی برای کودکان است(Pears,Heywood,Kim,Fisher,2011).

1. Sylabic
2. Phoneme
3. Rhyme &sound
4. Onest
5. Rime
6. Speech Processing System

بررسی مسایل کودکان بی‌سرپرست و توجه به محرومیت‌های رشدی از جمله مشکلات رشد زبان شناختی کودکان مقیم شیرخوارگاه وقتی اهمیت بیشتری می‌یابد که جامعه مسئول مستقیم زمینه سازی برای رشد و آموزش و پرورش آنهاست و در صورتی که نیازهای اساسی این کودکان برآورده نشود، پایه‌های شخصیت آنان نیز متزلزل شده و مشکلات بسیاری به صورت شخصی و اجتماعی خواهد داشت و فقدان توانمندی در زمینه مهارت‌های زبانی و سواد آموزی در کودکان آنها را با مشکلات بسیاری در زمینه تحصیلی، رفتاری و هیجانی مواجه می‌سازد بدین ترتیب اقدامات پیشگیرانه و مداخله اولیه، برای بهبود عملکرد آنان ضرورتی دو چندان می‌یابد و باتوجه به اینکه مهمترین زمان برای آموزش مهارت‌های پیش نیاز خواندن و نوشتن سنین کودکی اولیه و پیش دبستانی می‌باشد، و از طرفی با توجه به اینکه بازی ابعاد مختلف رشد زبان شناختی را درگیر می‌سازد (Clawson,2002). لذا به نظر می‌رسد توانمند سازی کودکان مقیم شیرخوارگاه به صورت غیرمستقیم واز طریق بازی می‌تواند از یک سو به عنوان نوعی پیشگیری و از جهتی یک برنامه غنی‌سازی رشد محسوب شود.

از آنجا که بازی به عنوان یک فعالیت طبیعی و هیجان انگیز بستر مناسبی برای تعاملی فعال کودک با محیط و با افراد مختلف فراهم می‌سازد لذا همانگونه که برخی صاحب نظران و پژوهشگران اشاره می‌نمایند (Clawson,2002;Rosenberg,2006;Zandi,1992) از جنبه نظری مداخلاتی که کودک را در گیر بازی‌های مرتبط با مولفه‌های زبان شناختی می‌سازند و زمینه فعالیت‌های بازی گونه را برای کودک فراهم می‌آورند می‌توانند به غنی‌سازی مهارت‌های زبانشناختی کودک کمک نمایند.

به عبارتی منطق نظری بازی‌های زبان شناختی آن است که در قالب بازی مهارت‌های اساسی مورد نیاز کودک را در بستر تعامل و فعالیت و تکرار و تمرین هدفمند پرورش دهد. برخی صاحب نظران بر این اعتقادند که بازی‌های زبانی چهار مهارت اساسی:۱) رشد مهارت های شناختی؛ ۲) رشد بازی های خلاق ؛ ۳) رشد زبان شفاهی ؛ ۴) رشد مهارت ها و مفاهیم سوادآموزی اولیه مانند تشخیص و تمایز گذاری صدا، هجاها را برای رشد کودک فراهم می‌آورند (Clawson,2002). همچنین پژوهش ها نشان داده‌اند که بازی‌های زبان شناختی می‌تواند زمینه ساز ارتقا مهارت‌های اساسی سواد آموزی همچون آگاهی واج شناختی وتشخیص الفبا باشد. وقتی کودک در بازی‌های زبان شناختی شرکت می‌کند، می‌تواند مفاهیم اساسی زبان شناختی را تشخیص دهد وهمین امر آنها را توانمند می‌سازد قبل از اینکه آموزش رسمی خواندن ونوشتن را شروع کنند، در این زمینه آگاهی لازم وپیش نیاز ها را دارا باشند (Rosenberg,2006).

از طرفی بازی را می‌توان نقطه شروع و مهمترین عامل آمادگی با ارزش برای شروع زبان شناختی می دانست. برنامه‌های زبان آموزی ضمن بازی هدف اصلی برنامه پیش از دبستان است (Zandi.1992) .از این رو به نظر می‌رسد مداخلات در قالب بازی‌های زبانی می‌تواند باعث بهبود دامنه لغات، تلفظ و گفتار صحیح گردد(Bouillon,1974 به نقل از Suzan&Danger,2003).

همچنین (Clawson،2002) ضمن بررسی یک مطالعه که توسط (Sokoloff,1959) انجام شده بود، اظهار می‌دارد که بازی‌ها زبان شناختی زمینه ساز بهبود توانایی‌های اجتماعی، قابلیت فهم گفتار، صدا و دامنه لغات در کودکانی است .

لذا پژوهش حاضر هدف بررسی اثربخشی بازی درمانی مبتنی بر بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان مقیم شبه خانواده را مدنظر قرارداده است و با ارائه ده جلسه بازی‌های زبان شناختی برای کودکان محروم از سرپرستی خانواده به بررسی این فرض پرداخت که آیا بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست تاثیر دارد؟

روش

پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کاربردی است و روش آن شبه آزمایشی از نوع پیش آزمون و پس آزمون با گروه گواه است. نمونه آماری این پژوهش شامل ۲۴ کودک پسر (۴-۵ سال) بود،که در مراکز کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست نگهداری می‌شدند، نمونه پژوهش به صورت دردسترس انتخاب و به تصادف به دو گروه انتساب یافت به عبارتی با توجه به ماهیت نگهداری کودکان در شیرخوارگاه مشارکت کنندگان به شیوه نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند و سپس بصورت تصادفی در دو گروه گواه (۱۲ نفر) و آزمایشی (۱۲ نفر) جای گرفتند و برای گروه آزمایش، برنامه مداخله که بازی‌های زبان شناختی بود طی ۱۰ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای اجرا گردید.

فرایند اجرایی پژوهش بدین ترتیب بود که با مراجعه به اداره بهزیستی استان خراسان رضوی و توضیح فرایندکلی پژوهش، مجوز برای ورود به شیرخوارگاه و مرکزشبه خانواده حضرت علی اصغر(ع) اخذ گردید، جهت رعایت حقوق کودکان و رعایت مسایل مربوط به اخلاق پژوهشی، در گفت و گوی اولیه با مسئولین و مراقبان نیز هماهنگی لازم به عمل آمده و موارد توصیه شده از طرف آنها جهت همراهی روند جاری نگهداری کودکان از جمله برنامه استراحت و رسیدگی‌های مراقبان به کودکان لحاظ گردید تا آنجا که کمترین تداخل در برنامه‌های کودکان پیش آید و جهت رعایت حقوق هویتی کودکان هیچ گونه تصویر و فیلمی از برنامه مداخله و از کودکان تهیه نگردید ضمن آن که در طی مداخله در هر زمان

امکان دسترسی به کودکان و رسیدگی برای مراقبان اصلی و مسئولان فراهم بود و آزمون‌ها با رعایت محرمانه بودن اطلاعات کودکان اجرا شدند مرحله اول پژوهش که اجرای پیش آزمون (آزمون آگاهی واج شناختی) بوده برای هر دو گروه اجرا شد، سپس بعد از اجرای برنامه مداخله برای گروه آزمایش (بازی های زبان شناختی) از هردوگروه پس‌آزمون گرفته شد.

آزمون آگاهی واج شناختی

این آزمون که توسط سلیمانی ودستجردی (۱۳۸۹) ساخته وهنجاریابی شده صورت گرفت. این آزمون شامل سه خرده مقیاس آگاهی هجایی (شامل تقطیع هجا)، آگاهی درون هجایی (شامل تجانس وقافیه) وآگاهی واجی (شامل ترکیب واجی) که هرکدام دارای ۱۰ سوال می‌باشد و شیوه نمره‌دهی به صورت یک (برای پاسخ صحیح) و صفر (برای پاسخ غلط) می‌باشد. پایایی آزمون توسط آلفای کرنباخ محاسبه شده ۰/۹۸ وروایی ۹۰٪ می باشد. برای تجزیه وتحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل کواریانس استفاده شد. نیز شامل طی ۱۰ جلسه ۴۵ دقیقه ای فعالیت‌های باز ، شعر و قصه با محوریت غنی سازی فعالیت‌های زبان شناختی بود، اهداف هر جلسه به اختصار به شرح ذیل بود:

جلسات	اهداف	نمونه بازی
۱	برقراری ارتباط وغنی سازی تعامل کودکان در گروه، انسجام بخشی اولیه،بیان قواعدکلی	بازی پرتاپ توپ در حلقه، و عموزنجیرباف
۲	توانمندسازی کودکان برای آگاهی هجایی آشنایی با شیوه شکستن کلمه و تقطیع هجایی	قصه ونمایش خلاق خرگوش گرسنه
۳	غنی سازی آگاهی درون هجایی، تمرین تشخیص تجانس	فعالیت‌های عینی بازی گونه در بازی‌هایی از جمله بگرد و پیداکن
۴	تثبیت آگاهی هجایی و درون هجایی با مرور و تمرین جلسات قبل، ایجاد فضا برای تکرار بازی های قبلی و با تمرکز بر کودکانی که کمتر فعال بوده‌اند	
۵	توانمند سازی آگاهی واجی و مهارت‌های ترکیب واجی	بازی موشی میره تو لونه
۶	تثبیت و عمق بخشیدن به تشخیص قافیه و ترکیب واجی از طریق مرور و تمرین جلسات قبلی	بازی عموزنجیرباف برای تسلط و یادگیری بهتر ترکیب واجی
۷	غنی سازی آگاهی واجی، توانمندسازی در تشخیص کلمات دارای	بازی چرخانک و رابطه

	واج آغازین یکسان	
۸	آموزش و تقویت آگاهی درون هجایی، با انواع مختلف تمرین‌های تشخیص قافیه	بازی یخ شو باز شو.
۹	پرورش و توانمند سازی کودکان در آگاهی واجی، تمرین و تسلط یابی در زمینه شناسایی واج پایانی یکسان در کلمات	بازی داغ داغ و استفاده از شعرو سرود های کودکانه.
۱۰	مرور و جمع بندی وآماده کردن گروه برای اتمام جلسات	

یافته‌ها

جهت ترسیم نمای مناسبی از وضعیت جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان ابتدا داده‌های مربوط به توزیع سنی و وضعیت هوشبهر کلامی کودکان در جدول(۱) ارائه می شود و در ادامه نیز داده‌های وضعیت آگاهی واج شناختی دو گروه در مرحله پیش و پس آزمون ارائه و مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

جدول۱. شاخص‌های توصیفی نمرات هوشبهر کلامی آزمون وکسلر

گروه	میانگین	انحراف استاندارد	بیشترین مقدار	کمترین مقدار
آزمایش	۱۰۴,۸۳۳	۶,۴۷	۱۱۵	۹۷
گواه	۱۰۵,۱۶۷	۶,۱۷۶	۱۱۴	۹۸

مندرجات جدول(۱) نشان می‌دهد آزمودنی‌های به تفکیک گروه آزمایش و گواه از نظر هوشبهر هر دو گروه از وضعیت مشابهی برخوردار بودند و در دامنه هوشبهر ۹۷ تا ۱۱۵قرارداشتند و همانگونه که مشاهده می شود میانگین وانحراف استاندارد بهره هوشی کلامی گروه آزمایش وگواه تفاوت زیادی ندارند و همتا با هم هستند. همان گونه که توزیع سنی مشارکت کنندگان در جدول (۲) مشاهده می‌شود درپژوهش حاضر، میانگین و انحراف استاندارد سن گروه آزمایش ۴/۴۱ و ۰/۵۱ و همچنین میانگین و انحراف استاندارد گروه گواه ۴/۵۰ و ۰/۵۲ است .

جدول۲. میانگین و انحراف استاندارد سنی آزمودنی های به تفکیک گروه آزمایش و گواه

گروه	فراوانی	دامنه سنی	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۱۲	۵–۴	۴/۴۱	۰/۵۱
کنترل	۱۲	۵–۴	۴/۵۰	۰/۵۲

شایان ذکر است داده های مزبور نشان می‌دهد که توزیع سنی در دو گروه آزمایش و گواه نیز متناسب بود به نحوی که توزیع سنی آزمودنی‌ها در دو گروه آزمایش و گواه نشان می‌داد که ۵۸/۳۳

درصد افراد گروه آزمایش متعلق به گروه سنی ۴ سال و ۴۱/۶۶ درصد آزمودنی‌های گروه آزمایش متعلق به گروه سنی ۵ سال می‌باشند. همچنین ۵۰ درصد افراد گروه گواه دارای سن ۴ سال و ۵۰ درصد افراد این گروه متعلق به گروه سنی ۵ سال می‌باشند.

جهت بررسی توصیفی نمره کل آگاهی واجشناختی و خرده مقیاس‌های آن ، جدول(۳و۴) ارائه شده است.

جدول۳. میانگین و انحراف معیار نمره کل آگاهی واج شناختی دو گروه در پیش و پس آزمون

متغیر	مرحله	گروه	میانگین	انحراف معیار
اگاهی واج شناختی	پیش آزمون	آزمایش	۱۶/۹۱	۲/۴۲
		کنترل	۱۶/۰۰	۲/۴۱
	پس آزمون	کنترل	۱۶/۰۰	۲/۴۱
		آزمایش	۲۹/۸۳	۲/۱۲
		کنترل	۱۷/۲۵	۲/۴۹

با نگاهی به مندرجات جدول(۳) مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف استاندارد نمره کل گروه آزمایش در پیش آزمون آگاهی واج شناختی ۱۶/۹۱ با انحراف استاندارد ۲/۴۲ و در گروه گواه ۰۰/ ۱۶با انحراف استاندارد ۲/۴۱ می‌باشد. همچنین، میانگین و انحراف استاندارد نمره کل گروه آزمایش در پس آزمون ۲۹/۸۳ با انحراف استاندارد ۲/۱۲ و در گروه گواه ۱۷/۲۵ با انحراف استاندارد ۲/۴۹ می‌باشد. همچنان که داده‌های جدول شماره(۳) نشان می‌دهد میانگین نمرات گروه آزمایش در پس آزمون برای متغیر آگاهی واج شناختی افزایش یافته است اما نمرات گروه گواه تغییر محسوسی نداشته است.

همانطور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، میانگین نمرات آزمودنی‌ها در خرده مقیاس‌های آگاهی واج شناختی در پیش آزمون گروه آزمایش کمتر از میانگین نمرات آن‌ها در پس آزمون می‌باشد و میانگین نمرات این گروه در پس آزمون افزایش یافته است اما میانگین خرده مقیاس‌ها در پیش آزمون و پس آزمون گروه گواه تقریبا برابر است و تغییر معناداری مشاهده نمی‌گردد. این امر نشانگر اثربخشی بازی‌های زبان شناختی بر خرده مقیاس‌های آزمون آگاهی واج شناختی می‌باشد.

جدول۴. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس های آگاهی واج شناختی دو گروه در پیش وپس آزمون

خرده مقیاس ها	مرحله	گروه	میانگین	انحراف معیار
آگاهی واجی	پیش آزمون	آزمایش	۳/۳۳	۰/۴۹
		گواه	۳/۰۰	۰/۶۰
	پس آزمون	آزمایش	۶/۱۶	۰/۹۳
		گواه	۳/۳۳	۰/۵۷
آگاهی هجایی	پیش آزمون	آزمایش	۶/۰۰	۰/۹۵
		گواه	۵/۴۱	۱/۱۶
	پس آزمون	آزمایش	۹/۶۶	۰/۶۵
		گواه	۶/۰۰	۱/۱۲
آگاهی درون هجایی	پیش آزمون	آزمایش	۷/۸۳	۱/۸۰
		گواه	۷/۵۸	۱/۳۱
	پس آزمون	آزمایش	۱۴/۷۵	۲/۵۲
		گواه	۸/۱۶	۱/۳۳

فرضیه اصلی پژوهش این بود که بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان بی-سرپرست و بدسرپرست تاثیر دارد. همچنان که نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد تاثیر عضویت گروهی (متغیر مستقل) بر نمره کل آگاهی واج شناختی معنی دار است (P<۰/۰۱) و بین گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی دار وجود دارد. میزان تاثیر بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی ۹۳ درصد بوده است که نشان دهنده مطلوبیت میزان تاثیر آموزش بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی می‌باشد. بنابراین فرضیه پژوهش تایید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت آموزش بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واج شناختی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست موثر بوده است. توان آماری ۱/۰۰ برای نمره کل آگاهی واج شناختی نیز نشانگر کفایت حجم نمونه می باشد.

جدول۵. آزمون تحلیل کوواریانس برای نمره کل آزمون آگاهی واج شناختی

متغییر	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آماری
نمره کل آگاهی واج شناختی	گروه	۸۲۶/۷۶۴	۱	۸۲۶/۷۶۴	۲۹۲/۱۴۷	۰/۰۰۱	۰/۹۳۳	۱/۰۰

فرضیه‌های فرعی پژوهش این بود که بازی‌های زبان شناختی مبتنی بر آگاهی واج شناختی بر آگاهی واجی،آگاهی هجایی وآگاهی درون هجای کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست تاثیر دارد. همچنان که نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد تاثیر عضویت گروهی (متغیر مستقل) بر آگاهی واجی، آگاهی هجایی وآگاهی درون هجایی معنی‌دار است (P<۰/۰۰۱) و بین گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی‌دار وجود دارد. میزان تاثیر بازی‌های زبان شناختی بر آگاهی واجی ۷۸، برآگاهی هجایی۸۶ وبرآگاهی درون هجایی ۷۹ درصد بوده است که نشان دهنده مطلوبیت میزان تاثیر آموزش بازی‌های زبان شناختی بر رشد آگاهی واجی، آگاهی هجایی وآگاهی درون هجایی می‌باشد. به عبارت دیگر با توجه به سطح معناداری ۰/۰۰۱ که کمتر از ۰,۰۱ است، تفاوت میانگین‌های پیش آزمون و پس آزمون معنادار است و لذا بازی‌های زبان شناختی مبتنی بر آگاهی واج شناختی بر آگاهی هجایی آگاهی هجایی وآگاهی درون هجایی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست تاثیر دارد.

جدول۶. آزمون تحلیل کوواریانس برای خرده مقیاس‌های آزمون آگاهی واج شناختی

متغیر	SS	df	MS	F	Sig	η^2
آگاهی واجی	۳۸/۷۸۸	۱	۳۸/۷۸۸	۷۶/۳۶۴	۰/۰۰۱	۰/۷۸۴
آگاهی هجایی	۶۶/۲۳۵	۱	۶۶/۲۳۵	۹۰/۲۲۸	۰,۰۰۱	۰/۸۶
آگاهی درون هجایی	۲۴۵/۳۷۵	۱	۲۴۵/۳۷۵	۷۸/۳۹۳	۰,۰۰	۰/۷۸۹

نتیجه

کودکان مقیم شیرخوارگاه با محرومیت‌های رشدی مختلفی مواجه هستند و در این میان مشکلات زبان شناختی و از جمله مهارتهای واج شناختی کودکان نیازمند رسیدگی ویژه و ارائه مداخلات توانمندسازی به هنگامی هستند و بازی‌های زبان شناختی که کنش‌های مختلف زبان و از جمله آگاهی واج‌شناختی را فعال نموده و کودك را در مسیر بکارگیری و تکرار و تمرین آنها قرار می‌دهد، می‌تواند مفید واقع شود. منطق نظری بازی‌های زبان شناختی آن است که بازی‌های زبان شناختی با فراهم آوردن بستری برای درگیر شدن کودك با فعالیت‌های تعاملی مبتنی بر مولفه‌های رشد زبان نظیر شنیدن و تولید واج‌ها و تبادل مفاهیم و کلمات و تولید جملات آهنگین در قالب‌بازی مهارت‌های اساسی مورد نیاز کودك را در بستر تعامل و فعالیت و تکرار و تمرین هدفمند پرورش دهد.

بنابراین همانگونه که مطرح شد پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی بازی درمانی مبتنی بربازی‌های زبانشناختی بر رشدآگاهی واج شناختی کودکان مقیم شیرخوارگاه یا مرکز شبه خانواده انجام پذیرفت و بدین منظور نمونه‌ای شامل ۲۴کودک پسر بی‌سرپرست وبدسرپرست سنین ۴-۵ سال که در مراکز شبه خانواده نگهداری می‌شدند انتخاب گردیدند و به تصادف در دوگروه آزمایش(۱۲نفر) وگروه گواه (۱۲نفر) انتساب یافتند پیش‌آزمون وپس آزمون رای دو گروه اجرا شدوکودکان گروه آزمایش ده جلسه بازی درمانی مبتنی بر بازی‌های زبان‌شناختی را دریافت کردند و نتایج از طریق آزمون تحلیل کوواریانس آنکوا مورد تجربه و تحلیل قرارگرفت .

نتایج آزمون آنکوا در پژوهش حاضر نشان داد که آگاهی واج شناختی کودکانی که بازی‌های زبان شناختی را دریافت کرده‌اند، در مقایسه با گروه گواه در پس آزمون از افزایش معنا داری(۰٫۰۹۳ =η^2 ، P<۰٫۰۰۱ ، F= ۲۹۲٫۱۴) برخوردار بود ه است که حکایت از اثربخشی برنامه مداخله در حیطه آگاهی واج شناختی کودکان بی‌سرپرست در این پژوهش دارد که این یافته با منطق نظری و برخی شواهد پژوهشی همخوانی دارد.که از آن جمله می‌توان به پژوهش (Ely and Maccab,1994) اشاره کرد، که به بررسی نقش بازی‌های زبانی کودک بر رشد مهارت‌های سواد آموزی و فرازبانی پرداختند و دریافتند که بازی‌های زبانشناختی به طور مثبت و معنادار به رشد مهارت‌های خواندن اولیه و رشد فرازبانی کمک می‌-کند(Rosenberg,2006). نیز اظهار می‌دارد شرکت در بازی‌های زبان شناختی موجب رشد مفاهیم اساسی خواندن و نوشتن (آگاهی واج شناختی) می‌گردد و این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش حاضر می‌باشد، همچنین پژوهش (Shaply & Jackson,1993) با تاکید بر طراحی بازی‌های زبانی به عنوان عامل تاثیرگذار بر رشد مهارت واژگانی (معنا شناسی) و خواندن و نوشتن نشان داد که بازی‌های زبانی موجب بهبود عملکرد کودکان در این مهارت‌ها می‌شود، پژوهش(Lucchese,Tamis-lemonda,2007) نیز هماهنگ با یافته پژوهش فوق می‌باشد.

همچنین یافته‌های این پژوهش ناظر بر آن است که بازی‌های زبان شناختی موجب بهبود و رشد آگاهی واجی گردیده است و پژوهش (Brown,1991 به نقل از Suza and Danger,2003)، نیز نشان داد که اجرای مداخله‌ای ۱۷ جلسه بازی درمانی در مورد کودکانی که مشکلات واج شناختی داشتند موجب بهبود قابل ملاحظه‌ای در آگاهی واج شناختی کودکان گردیده است و این یافته ها همسو با پژوهش حاضر است. همچنین می توان به پژوهش‌های (Pirzadi & etal, 2012; Pears &etal,2011; ahmer, 2010; Carroll& etal, 2003 Mostaghemzadeh (Soleymani,1994;Torgessen,1994; نیز اشاره کرد که

دریافتند بازی درمانی وآموزش آگاهی واجی می‌تواند تاثیر مثبت در مهارت‌های واج شناختی داشته باشد که به نوعی با یافته‌های پژوهش حاضر هم راستا است.

از یافته‌های دیگر این پژوهش افزایش عملکرد کودکان در آگاهی هجایی بوده است که همسو با پژوهش (Brooks& Benjamin,1989) است که نشان داد با اجرای ۱۲ جلسه بازی درمانی (از طریق ایفای نقش) توانستند تاخیرات مهارت زبانی وبیانی و پیش نیازهای خواندن و نوشتن از جمله (آگاهی هجایی) کودکان را بهبود بخشیده و با گذشت زمان ثبات در درمان کاملا مشهود بوده است(Clawson,2002). نیز اظهار می دارد که بازی‌های زبانی موجب رشد مفاهیم سوادآموزی ازجمله صدا، هجاو... می گردد که این نتایج همسو با نتایج پژوهش حاضر می باشد. همچنین ,Anthony & etal, 2007; lonigan&etal 2000; Skibbe & etal, 2011;Troya, 2004; Brown,1991 به نقل از Suzan&Danger,2003) به نتایج اثربخش ومثبت بازی‌های زبانشناختی بر رشد آگاهی واج شناختی دست یافتند.

همچنین رشد وتوانمندی کودکان در آگاهی درون هجایی ازطریق بازی مطابق با پژوهش (Keyyopp&Hellenyopp,2009) می‌باشد.آنها دریافتند که استفاده از شعر و معما و بازی موجب بهبود و رشد آگاهی درون هجایی می گردد واین نتایج مطابق با نتایج پژوهش حاضر است. همچنین(Crow,1994) به بررسی بازی‌های زبانی بر رشد مهارت‌های زبانی و واج شناختی پرداخت و به نتایج مشابه با پژوهش حاضر دست یافت، که اثربخشی بازی‌های زبا ن شناختی وبازی درمانی را بر رشد آگاهی درون هجایی بیان می کند.

در مجموع یافته‌های پژوهش حاضر ناظر بر آن است که با توجه به اثربخشی مداخله مبتنی بر بازی های زبان شناختی برای کودکان محروم از محیط خانواده، علی رغم تلاش ها و زحمات مختلف دست اندرکاران و مربیان شیرخوارگاه، محیط شیرخوارگاه محدودبودن تعداد افراد شرکت کننده، طیف سنی کودکان، منحصربفرد بودن نمونه پژوهش به پسران، ازجمله محدودیت‌های پژوهش حاضر به شمار می-روند. پیشنهاد می‌شود که درپژوهش‌های بعدی با لحاظ کردن این موارد بر توان تعمیم پذیری وغنای اطلاعات به دست آمده افزوده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که درپژوهش‌های آتی این برنامه آموزشی را برای کودکان دوزبانه وکودکان نارسا خوان وکودکانی که مشکلات زبانی دارند نیز اجرا شود.

References

Ashtari,A;Shirazi,T.(2004).C0mpersion phonological awareness rapid naming between dyslexia children and normal, *Journal of Rehabitation,3(5)18-31.(In Persian)*

Aslipoor,A; Kafie,M;Khosrojavid,M.(2013).Applying apperception test to comparising psychological characteristics of foster students andnormal in familes, *Journal faslname mehr school psychology,2(5)6-22.(In Persian)*

Anthony,S ; Williams ,J.M ; David, R; francis.(2007). Phonolgical processing and emergeny literacy in younger and older preschool *children.Ann.of Dyslexia*, 57: 113-13.7

Brooks,A.,&Benjamin,b.(1989).The use of structyredrol play therapy in the remediation of grammatical deficits in language delayed children.*Journal of childhood communication disorder,12(2),171-186.*

Carroll,Juila M. ; snowling and Stevenson Jim. (2003).The development of phonological awareness in preschool children.*Journal Developmentpsychology. 39(5) 913-92*.

Carolyn,Ch. (1998). Preschool language and metaliagaistor skill are likes to reading success. *Journal Applied psycholinguistic. Vol. 19, No30, P 433 – 446*.

Crow.J (1994).Play therapy with low achievers in reading.

Cater, D.R; Chard, D,J; yool, J . (2009). A Family strengths Approach to early language and literacy Development. *Journal Early childhood education 36-519-526* .

Clawson,M.(2002).Play of language ,minority children in an early childhood setting.*Journalconseptional social-cognitive ,and contextual issues in the fields ofplay.4:93-116*.

Dahmer, M.(2010).Phonological awareness in the kindergarten classroom how do teacher perceive this essential like from oral genmunication to reading skill development.

Dastjerdi,M;Soleymani,Z.(1998).What is phonological awareness*? Journal study in exceptional children,6(4) 931-954.(In Persian)*

Ely, R ;Maccabe,A(1994) The language play of kindergarten childen.*Journal First language.Vol.14, No 40.19-35*.

Farsi,A;Abdoli,B;Faal,N;Kavian,M.(2012).The compersion gross motor skills development of preschool children with and without motor expreianc,*Journal development &motor learning, 13(5) 29-44.(In Persion)*

Fayyaz,A;Kiani,J.(2011).Survey on the mental health student of the adolescfnts in shahid dastgheyb and namazi orphanes of shiraz,*Journal exceptional person psycology 2(3)19-48.(In Persion)*

Gailon,G.(2005) .Facilitating phoneme aweireness Development in 3- anol 4-year-old shildren with speech impairment .*Journal language speech, And Hearing Services in school. 36.308-314.*

Hart،betty:Raislytodd.(1995).Meaning differance in the evrydayexpreience of young americanchildren.*journal early education for all*.

Key yopp,H.,Helenyopp,R.(2009).phonological awareness in child's play. Beyond the *journal young children on the web journey*.

Larrivee, L.S & cats.(1999). Early ready achievement in children with expreesive phonological disorder. *American Journal of speech language pathology 8.118-128.*

LoniganC.J.,Burgess S.R. ; Anthony ,J.L. (2000). Development of emergent literacy and early skill in preschool children. Evidence from laten variable longtudinalstudy.*Journal Development psychology.36,596-613*.

Lucchese,F ; and tamis –Lemonda,c. (2007). Fostering language development in children from disadvantagedbackgrounds.National science Grant BCS.10-22.

Mohebi,C;Mohammadi,A;Ghasemi,N.(2011).Compersion of maladjustment indicator using machover draw-a-person test and behavioral disorder in orfans versu non orfans,*Journal armaghane danesh,16(6):578-586.(In Persion)*

Mehdipour Shahrivar,N.(1992).The effect environmental privation on development speech and language orphans center,thesis Tehran.(In Persian)

Mostaghimzadeh,A;Soleymani,Z.(1994).The effect phonological awareness on reading skill gairl mentalretardation in second grade school,*Journal oudiotery,21(11)83-92.(In Persian)*

Nazari,I.(1999).Supporting of orphans children,*Journal nedaysadegh.(In Persion)*

Pears,K ; Heywood,C ; Kim,H ; Fisher,Ph. (2011) .Pre reading deficit in children foster care.*Journal School psychology review. 40(1): 140.*

Plaza.M. &cohen, H. (2004). predictive influence of phonological proceesing morphological syntactic skill and namiy speed on spelling performed. *Journal Brain and cognitaion.55(2):368-375.*

Pakdaman,A;Arof.P.(2011).Evaluation of an oral health program desinged for preschool children in ameneh center,*Journal dm,25(1)56-61.(In Persian)*

Pirzadi,H; Chobari,B;Shokoohi,M;Yekta,F;Yaryari,S;Hasanzadeh,A.(2012).The impact of teaching phonemic awareness by means of direct in struction on reading achivement of student with reading disorder,*Journal exceptional children,2(1)83-93.(In Persian)*

Rosenberg,m.(2006).Bulding phonemic awareness and alphabet recognition throuth purposeful play.*Journal scholastic sound &letter time* .

Schimer,C R, ; Fontoura,D ; Mines,M, L. (2004). Language learning disorder.*Journal de pediatria.. 8o (2)..*

Shaiply ,D.,Jackson,.(1993). play-basedcurricullum for life learning*Journalempowering children,41,35-48.*

Soleymani,Z;Arami,A;Mahmoud Bakhteyari,B;Jalaee,Sh.(1998).Relation phonological awareness and diction scor in second grade school,Journal Advances in cognitive science,10(21)11-28.(In Persion)

Skibbe,L. ; Connor, C; Morrison, F ; Jewkes , A M.(2011). Schooling effetion preschool `self-regulation , early Literacy and language growth . *Journal Early childhood research quarterly. 26(4): 42-49* .

Suzan,E. ; Danger Bs, Ms. (2003). Child- centered group play therapy with children with speechdifficultie

Torgessen,J.S. (1994). Longtiudinal studies of phonological processing and ready. *Journal of Disability. 2(5): 276 – 286.*

Troia,G.A.(2004).Phonological awareness intervention research a critical review experimental methodology .Journal reading research quality.34,28-52.

Zandi,B.(1992).Learning language.Publication:Samt.(In Persion)